

HOOFSTUK 5: GEVOLGTREKKING, LEEMTES IN DIE STUDIE EN AANBEVELINGS DAAROO

5.1 INLEIDING

In hoofstuk 5 word daar gefokus op die navorsing in die geheel. 'n Oorsig oor die studie word gegee en gelet op die interpretasie van die data en die gevolgtrekkings wat daaruit gemaak kan word. Die studie word vervolgens ook krities bespreek en aanbevelings, wat moontlik deur ander terapeute benut kan word, word daarvoor gedoen.

5.2 SAMEVATTING VAN DIE LITERATUURSTUDIE

In die literatuurstudie is daar aandag gegee aan leergestremdheid as etiket. Daar is gepoog om 'n oorsig en beskrywing te gee daarvan (kyk 2.2). Die historiese konteks (kyk 2.2.1), definisie (kyk 2.2.2), voorkoms sowel as geassosieëde gedragsprobleme en versteurings (kyk 2.2.5) is bespreek om die leser 'n idee te gee van die komplekse aard van die konsep *leergestremd*. Die oorsake (kyk 2.2.3) en manifestasies (kyk 2.2.4) van leergestremdheid is genoem sodat die leser die verskynsel beter verstaan. Die invloed van die etiket op die primêre opvoeder (kyk 2.3.3) en die persoon self (kyk 2.3.2) asook die sosiale konstruktivistiese perspektief (kyk 2.6) rakende etikettering het aandag geniet. Betekenisgewing, beleving en betrokkenheid soos gevind in die relasieteorie is ook bespreek (kyk 2.7).

Uit die literatuurstudie het dit na vore gekom dat die konsep leergestremd sowel as die etikettering daarvan 'n kontroversiële aangeleentheid is wat wêreldwye dimensies aanneem (kyk 2.2).

Die konsep leergestremd is nou verweef aan die tendens om te klassifiseer en te etiketteer. Die mens het ontwikkel deur sy vermoë om te kategoriseer, ooreenkomste en verskille te onderskei en te orden. Wanneer kategorieë of

etikette egter menslike voorkoms, vermoëns of vaardighede beskryf, raak die saak meer kompleks aangesien die etiket emosioneel gelaai is (kyk 1.2).

Die diagnoserig en die gevolglike etikettering van leerders as leergestremd blyk voordele en nadele vir sodanige leerder in te hou. Die voordeel is dat dit begrip en insig vir sy probleem bevorder en hom toegang bied tot 'n aangepaste leerprogram waar sy leerbehoefte aangespreek kan word. Etikette bevorder ook kommunikasie tussen die professionele persone wat by die leerder betrokke is, aangesien dit bepaalde aannames omtrent die "gestremdheid" verteenwoordig. Etikette kan ook angst verminder aangesien die etiket of naam kan verklaar waarom hy anders is (kyk 1.2, en 1.2.3).

Etikette kan ook nadele inhou vir sodanige leerders. Die etikettering van leerders kan daartoe lei dat sekere eienskappe wat tipies is van leergestremdheid toegeskryf word aan 'n leerder wat nie noodwendig by die bepaalde leerder aanwesig is nie. Etikette kan daartoe lei dat die leerder se swak punte beklemtoon word, en sodoende die persepsie van die leerder negatief beïnvloed deurdat net sy tekortkominge raakgesien word en verwagtinge verlaag word. Die leerder kan verkeerdelik geëtiketteer word en sodoende uit die gewone onderwysprogramme onttrek word. Die gevaar bestaan dat die etikettering van 'n leerder as anders daartoe kan lei dat hy gedrag begin toon wat ooreenstemmend met die etiket is, dit internaliseer en dus 'n selfvervullende profesie tot gevolg sal hê. Dit kan op sigself verhoed dat hy sy volle potensiaal bereik. Etikette kan lei tot negatiewe gevoelens oor die self, wat lei tot 'n afname in selfvertroue en dit kan weer negatief inwerk op sy sosialisering (kyk 1.2, 1.2.3, 2.3.1, 2.3.2 en 2.3.3).

Dié wat ten gunste van etikettering is, fokus op die behoefte om spesifieke groepe te identifiseer, sodat die oorsake, manifestasies van probleme en intervensies nagevors kan word met die doel om spesifieke hulp te verleen (kyk 1.3.2). Elke persoon ervaar 'n "gestremdheid" op een of ander gebied waarvan die mate van gestremdheid op 'n kontinuum lê. Om die spesifieke onderrigbehoefte van enige leerder op die kontinuum aan te spreek, hetsy dit 'n begaafde leerder, onderpresteerder of 'n leerder met 'n leergestremdheid is,

is identifikasie en gevolglike etikettering altyd betrokke (kyk 1.2.3). Die doel is dus nie om te verneder nie, maar om eerder spesifieke hulp te verleen.

Die dilemma van etikettering is dus dat as 'n leerder geïdentifiseer word as leergestremd, loop hy die gevaar om 'n negatiewe etiket en stigma te ontvang. As hy nie geïdentifiseer word nie bestaan die gevaar dat sy individuele behoeftes nie aangespreek sal word nie en hy sodoende nie sy volle potensiaal sal bereik nie (kyk 1.2.3).

Die Warnock-komitee het gevind dat sedert die tagtigerjare daar nie weggedoen is met etikette nie, maar dat dit vervang is deur meer positiewe benamings en betekenisse. Hierdie verskynsel staan bekend as die etiketteringsiklus. Etiketete ondergaan dus gedurig veranderinge in hul konnotasies en reflekteer ook die kulturele veranderinge en veranderinge in professionele klassifikasiesisteme. Die term “subnormaal” is al vervang deur terme soos “woordblindheid”, “disleksie”, “leergestremdheid”, “spesifieke leerprobleme” en meer onlangs (in Suid-Afrika) deur die term “leerder met leerinperkings” (kyk 1.2.3).

Om beter insig te verkry oor etikette wat dui op andersheid, hoe andersheid sosiaal gekonstrueer word en hoe dit die geëtiketteerde persoon se selfbeeld en gedrag kan beïnvloed, is aandag geskenk aan die etiketteringsteorie. Die etiketteringsteorie, ook bekend as die interaksionistiese perspektief, fokus op die sosiale sielkunde van afwykende gedrag (kyk 2.3.1).

Die interaksionistiese benadering van afwykende gedrag bemoei hom met sosiale reaksies en die gevolge daarvan. Die fokus is dus nie op die afwykende gedrag nie maar op die wyse waarop ander, maar spesifiek betekenisvolle ander daarop reageer, en sekere gedrag as afwykend beskou. Volgens hierdie benadering ontstaan 'n andersheid deurdat die samelewing reëls formuleer en toepas. Wanneer hierdie reëls herhaaldelik verbreek of oortree word, word die gedrag as anders van die normale geëtiketteer (kyk 2.3.1).

Wanneer 'n persoon bewus word van die etiket wat aan hom toegedig is, verander sy persepsie van homself en kan daar gesê word dat die etiket suksesvol toegepas is. Met ander woorde die individu aanvaar die etiket wat aan hom toegeken word en toon gedrag wat pas by hierdie etiket. Dit het 'n negatiewe effek op daardie persoon se selfkonsep en selfwaarde. Wanneer mense geëtiketteer word, word hulle inderwaarheid as buitelanders verklaar. Sodoende word 'n proses van stigmatisering in werking gestel (kyk 2.3.1).

Daar is drie maniere waarop persone op etikette reageer nl. aanvaarding van die etiket, verwerping daarvan of hulle soek na die indirekte voordele wat dit kan inhou. Geheimhouding, onttrekking of die bekendmaking van meer inligting is ook maniere waarop persone hulle etikette hanteer. Die gevolgtrekking is dus dat etikette aktief deur die persone bestuur word en is hulle nie net passiewe ontvangers daarvan nie omdat hulle ingekoop het in wat die samelewing as normaal beskou (kyk 2.3.1).

Ouers het ook sekere ervarings en moeilikhede wanneer dit kom by die kategorisering en etikettering van hulle kinders. Navorsing het al bewys dat ouers deur tipiese emosionele reaksies en prosesse gaan om te aanvaar dat hul kind se wording nie normaal verloop het nie. Drie fases van aanpassing is soos volg: Emosionele krisis wat gekenmerk word deur skok, ontkenning en ongelooft. 'n Periode van afwisselende gevoelens van woede, skuld, depressie, rou, verlaagde selfbeeld, verwerping van die kind en oorbeskerming en aanvaarding (kyk 2.3.3).

Navorsing het ook gevind dat etikettering van kinders se probleme ouers forseer om 'n 'tekort' of 'probleembenadering' ten op sigte van hul kind te kry. Die fokus is nou op dit wat die kind nie kan doen nie, naamlik sy mislukkinge, in plaas van dit wat hy wel kan doen, soos sy suksesse. Wat hiermee saamgaan, is die moontlikheid dat ouers hul verwagtinge verander en selfs verlaag (kyk 2.3.3).

Ouers se houdings word deur hul gedrag geprojekteer. Vermydning, oormatige angstigtheid, bejammering en oorbeskerming kan tot nadeel van die kind wees.

Bejammering lei tot selfbejammering, oorbeskerming lei tot oorafhanklikheid, apatie en gebrek aan motivering (kyk 2.3.3). Ouers se reaksies kan bydra tot die kind se sosiale isolasie en swak selfbeeld. Die kind word dus nie net benadeel deur die etiket nie maar ook deur die bykomende spanning wat deur ander persone se optrede op hom afgedwing (kyk 2.3.3).

Etikettering kan ook 'n positiewe effek op die ouers hê. Ouers is verlig en het 'n gevoel van "closure" deurdat die probleem 'n naam kry. Wanneer etikette vermy word, is daar gevind dat ouers steeds vra: "Wat is fout met my kind?" Dit blyk dat ouers nie die aard van hulle kind se probleem verstaan nie wanneer diagnostiese etikette vermy word. Die etiket verklaar probleemgedrag. Omdat die kind se gedrag verklaar of toegeskryf kan word aan die hand van 'n sekere toestand, lei dit dat ander persone meer tegemoetkomend is en die probleem makliker aanvaar (kyk 2.3.3).

In hierdie studie is daar gepoog om meer insig te verkry in die moeder se persepsie, belewenis en hantering van die etiket leergestremd vir haar kind. Daarom is daar ook aandag geskenk aan betekenisgewing, belewing en betrokkenheid soos gevind in die relasiëteorie (kyk 2.5).

Die relasiëteorie het as uitgangspunt dat mense as geestelike wesens in 'n persoonlike leefwêreld staan, wat deur mense en dinge omring is. Die mens as 'n sosiale wese kan nie geïsoleerd in die wêreld staan nie, maar is die middelpunt van sy eie leefwêreld. Dit impliseer dus dat daar 'n wisselwerking tussen die *self* en die persoon se leefwêreld, wat uit mense, objekte en idees, bestaan. Die wisselwerking het tot gevolg dat unieke verhoudings (relasies) gestig word met mense, objekte, idees en die self (kyk 2.5).

Omdat die mens **betrokke** is by sy leefwêreld, gebeur dit dat die mens ervarings **beleef** waaraan hy telkens 'n unieke, subjektiewe **betekenis** toeken. Op hierdie wyse word die persoon se verwysingsraamwerk gevorm wat hy dan aanwend om op unieke wyse elke nuwe belewenis of situasie te beoordeel of te hanteer. Die wyse waarop die persoon sy lewe hanteer en by veranderinge of situasies aanpas, is deur sy gedrag waarneembaar (kyk 2.5).

Betekenisgewing, belewenis en betrokkenheid staan in wisselwerking met mekaar en dra by tot die wyse waarop die moeder haarself oriënteer en aanpas by die etikettering van haar kind as leergestremd (kyk 2.5).

Betekenisgewing impliseer dat die persoon ken, herken, verstaan en weet. Hierdie kognitiewe vermoëns stel die persoon in staat om hom te oriënteer in sy wêreld, en deurdat hy betekenis ontdek en toeken, vorm hy sy leefwêreld (kyk 2.5). Betekenisgewing is nie denkbaar sonder betrokkenheid by die situasie en die leefwêreld nie, maar is duidelik nie los te maak van belewing nie.

Belewing is gevoelsmatig van aard en beklemtoon die unieke en eie aard van die relasies wat 'n persoon stig en die intensiteit daarvan bepaal die duidelikheid en bestendigheid van die betekenis wat gevorm word. 'n Persoon se belewing dui met ander woorde aan hoe hy 'n bepaalde situasie na aanleiding van sy ervaring evalueer. Belewenis is dus subjektief van aard en word die evaluering as aangenaam of onaangenaam uitgedruk (kyk 2.5).

Belewing word dus ook bepaal deur die persoon se betrokkenheid en unieke betekenisgewing aan die situasie. Die interaktiewe aard tussen betekenisgewing, belewenis en betrokkenheid is duidelik aangesien die kwaliteit van die betrokkenheid en betekenisgewing deur belewing bepaal word (kyk 2.5).

Betrokkenheid dui op daadwerklike handeling. Kennis is die eerste voorvereiste vir betrokkenheid by 'n bepaalde situasie of konsep. Totale betrokkenheid, op alle vlakke van menswees (kognitief, affektief, normatief, motories en konatief) is belangrik vir doelgerigtheid. Dit is 'n bereidwilligheid, intensie of bedoeling om tot 'n handeling oor te gaan en by 'n saak gemoeid te raak. Betrokkenheid gaan met 'n bepaalde belewing gepaard wat as gunstig of ongunstig beleef word en wat dus of aantrek of afstoot. Die betrokkenheid en gepaardgaande belewing het tot gevolg dat 'n besondere betekenis aan 'n situasie, persoon of konsep geheg kan word, hetsy dit positief of negatief is (kyk 2.5).

5.3 BEVINDINGS VAN DIE KWALITATIEWE NAVORSING

Die doel van hierdie studie was om deur kwalitatiewe navorsingsmetodes 'n antwoord te kry op die vraag: *Wat is die moeder se persepsie, belewenis en hantering van die etiket "leergestremd" vir haar kind?* Voortvloeiend hieruit is ook vasgestel watter invloed die moeder se persepsie, belewenis en hantering van die etikettering van leergestremdheid op haar kind se persepsie van sy leergestremdheid het.

Vier temas is geïdentifiseer, naamlik;

- Die moeder se betekenisgewing aan die konsep leergestremdheid en die etikettering daarvan.
- Die moeder se belewenis van leergestremdheid en die etikettering daarvan.
- Die moeder se hantering van leergestremdheid en die etikettering daarvan
- Die invloed wat die moeder se betekenisgewing, beleving van en betrokkenheid by die konsep leergestremdheid het op die kind.

In hierdie studie is daar gevind dat die moeders wat aan die navorsing deelgeneem het reeds 'n unieke persepsie van leergestremdheid gehad het nog voordat hulle kinders geëtiketteer is. Die konsep leergestremdheid was dus nie onbekend nie vanweë die aard van haar werk as onderwyseres of omdat sy iemand ken wat leergestremd is, hetsy 'n eggenoot, vriend, familielid of die moeder self. Die moeder se vorige ervaring en kennis van die konsep leergestremdheid het dus 'n invloed gehad op die persepsie wat sy het van die konsep leergestremdheid en die etikettering daarvan vir haar kind. Waar oorervlikheid egter 'n rol gespeel het, blyk die moeder se persepsie meer negatief te wees aangesien haar eie beleving daarvan so negatief was. Die moeders in hierdie studie blyk oor die algemeen 'n realistiese persepsie van leergestremdheid te hê en sien leergestremdheid nie *"as die einde van die wêreld nie"* of *"as die alfa en omega nie"*.

Hulle kyk nie vas teen die “gestremdheidsetiket” nie en verwys na leergestremde volwassenes wat suksesvolle lewens lei. Hulle fokus ook op die leerders se sterkpunte en gee hulle die ondersteuning om daarop te bou.

Dit blyk dat die moeder die proses van etikettering begin het deurdat sy vroeg reeds bewus geword het van haar kind se andersheid. Sy het hom vergelyk met ander kinders en het besef dat hy ontwikkelingsagterstande toon. Neuroloë, pediater en sielkundige is gevolglik besoek om uit te vind wat die aard van die probleem is. Die etikettering van haar kind het dus nie as 'n verrassing gekom nie. Die diagnostiese naam is dus met verligting ontvang omdat die moeder gevoel het dat sy iets kan doen om haar kind te help. Waar sy voorheen gevoel het asof sy in die duister tas, is daar nou hulp en hulpmiddels beskikbaar.

Die etiket is dus as vertrekpunt vir verdere hulpverlening gesien. Die moeders het vroeg reeds die leerders se onderskeie probleme aangespreek deur hulle na spraak- en arbeidsterapeute te neem vir die nodige terapie. Die leerders het by die vroeë hulpverlening gebaat en is teruggeplaas in die hoofstroomonderwys en een leerder het selfs sy etiket afgeskud. Laasgenoemde dra op sigself daartoe by dat moeders meer positief na leergestremdheid kyk.

Behalwe vir die skolastiese probleme wat die leerders ervaar, identifiseer die moeders ook ander probleme. Probleme met sosialisering, gebrek aan deursettingsvermoë, ongemotiveerdheid en swak selfbeeld is vir die moeders 'n bekommernis. Noudat die leerders in die hoërskool is, blyk dit dat die sekondêre probleme meer prominent te wees en lok dit negatiewe reaksies van onderwysers en die gemeenskap uit. Die moeders beskou die gebrek aan kennis en onbegrip van die gemeenskap as die grootste probleem vir hulle kinders. Die negatiewe persepsie wat die gemeenskap het van leergestremdheid en remediërende skole en die negatiewe terugvoering wat die kinders van die gemeenskap kry, werk volgens die moeders negatief in op die kinders se selfbeeld.

Die moeders blyk hoopvol dog ook bekommerd te wees oor hul kinders se toekoms. Aan die een kant koester hulle die hoop dat hulle wel verdere akademiese sukses op tersiêre vlak sal behaal maar maan hom ook om nie te hoë eise aan homself te stel nie. Die moeders let daarop om die kind die sekerheid te gee dat hy hulle ondersteuning en hulp het wanneer dit nodig is maar staan ook terug sodat hy sy eie perke kan toets en verantwoordelikheid kan aanvaar vir sy eie keuses. Die moeders se uitgangspunt blyk te wees dat leergestremdheid nie 'n verskoning is nie en dat dit haar plig is om hom te begelei om homself in die wêreld daar buite te handhaaf.

Wat die moeders se persepsie van etikettering van leergestremdheid betref, is hulle baie bewus van die voor- en nadele wat dit vir hul kind inhou. Hulle sien die etiket as nuttig om die spesifieke probleme aan te spreek en om onderwysers en die gemeenskap in te lig sodat hulle begrip vir die kind sal hê. Maar, hulle is ook versigtig met wie hulle die inligting deel aangesien hulle nie wil hê dat hul kind afgeskryf moet word nie, bedoelende dat die onderwyseres hulle verwagtinge sal verlaag en dit daartoe sal lei dat hy nie sy volle potensiaal sal bereik nie. Die moeders het eerder die probleem omskryf deur te verduidelik dat hy 'n spelprobleem of 'n leesprobleem het en het dus die etiket *leergestremd* vermy. Die moeders se vermyding om die etiket *leergestremd* te gebruik, het dus ook daartoe bygedra dat die kind nie die etiket internaliseer en homself as leergestremd beskou nie.

Dit wil voorkom asof die leerders se andersheid en gedrag reaksies uitgelok het en aan die leerder informele etikette soos stout, besig, aktief, mal, dom, lui en ongedissiplineerd gegee het. Hierdie informele etikette blyk 'n groter effek op die moeders se emosies te hê met die gevolg dat hulle dan wrewel en woede ervaar.

Die meeste moeders rapporteer dat hulle nie noodwendig geskok was om te hoor dat hulle kinders leergestremd is nie. Dit was 'n geleidelike proses waar hulle hul kind waargeneem het, vergelyk het en instinktief aangevoel het dat die kind anders was. Vir die moeder wat self leergestremd is, was dit egter 'n groot

teleurstelling en dra sy swaar aan die skuldgevoel dat sy dalk die oorsaak van haar kind se probleme is.

Gevoelens van hartseer, vrees, wrewel, frustrasie, moedeloosheid en berusting wissel mekaar af. Hierdie gevoelens kom weer na vore wanneer die kind gekonfronteer word met nuwe probleme, van skool moet verwissel of wanneer die moeder op 'n emosionele laagtepunt is. Berusting en aanvaarding van die kind se gestremdheid het nie noodwendig eers na al die emosies gevolg nie. Een moeder rapporteer dat sy berusting gekry het nadat sy besef het dat leergestremdheid nie sal weg gaan nie en dat sy dus sal moet leer om daarmee saam te leef. Waar die leergestremdheid oorerflik is, was dit 'n langer proses van aanvaarding en dan weer opstand. Die moeders in hierdie studie het dus nie noodwendig deur 'n rouproses gegaan nie maar is steeds in die proses waar hulle saam met hulle kinders e vaar.

Die betekenis wat die moeders aan die konsep leergestremd en die etikettering daarvan heg, is dus ook beïnvloed deur hoe sy dit beleef het en dit het op sigself bygedra hoe sy daarby betrokke geraak het. Haar unieke betekenisgewing, beleving en betrokkenheid by die etiket leergestremd beïnvloed noodwendig hoe haar kind sy "gestremdheid" ervaar en aanpas. Die moeders rapporteer dat hul kinders hul beskouing in hierdie verband deel.

5.4 GEVOLGTREKKING

Dit wil voorkom asof moeders met 'n onderwyservaring en wat vertrouwd is met die konsep leergestremd, nie noodwendig 'n negatiewe persepsie van leergestremdheid het nie. Moontlike redes hiervoor word vervolgens voorgehou:

- Hulle weet dat daar hulp beskikbaar is en waar om hulp te kry.
- Hulle ken leergestremde volwassenes wat suksesvolle lewens lei.
- Hierdie moeders se kinders se leerprobleme is vroeg reeds aangespreek en hulle is teruggeplaas in die hoofstroomonderwys. Die moeders kyk

retrospektief terug en is dus in 'n mate verwyder van hul aanvanklike belevinge en bekommernisse.

Die moeders het 'n realistiese beskouing van mense se vaardighede en vermoëns en kyk nie vas teen die leergestremdheidsetiket nie. Hulle siening is dat 'n leerder nie beperk moet word nie deurdat verwagtinge verlaag word nie. Die moeders bied hulle ondersteuning aan hulle kinders, maar begelei hulle ook om verantwoordelikheid te aanvaar vir hul eie toekoms deurdat hulle nie die leergestremdheid as verskoning vir mislukking voorhou nie. Die moeders se siening is ook dat die leerders deel is van 'n groter gemeenskap waarin hulle moet leer om hulself te handhaaf.

Die etikettering van hul kinders as leergestremd, blyk nie as 'n skok te kom nie aangesien die moeders reeds bewus was van hul kinders se andersheid. Daar is gevind dat moeders 'n naam soek vir hul kinders se probleem en verwelkom dus 'n diagnostiese etiket. Die etiket word gesien as 'n vertrekpunt vir verdere hulpverlening. Die etiket word gebruik om met die onderwyseres en terapeute te kommunikeer in hulpverlening. Die etiket kan daartoe lei dat moeders, onderwysers en familielede meer begrip en insig kry vir die leergestremde leerder se probleme.

Moeders gaan nie noodwendig deur 'n rouproses om hul kind se andersheid te aanvaar nie. Emosies soos hartseer, frustrasie, moedeloosheid, vrees, bekommernis en aanvaarding wissel mekaar gedurig af soos wat die leerders voor nuwe uitdagings te staan kom.

Die moeders se hantering van die etiket blyk effektief te wees deurdat hulle hulself weerhou het om vir hulle kinders 'n naam vir hul leerprobleem te gee. Die moeders verkies om die probleem te omskryf eerder as om die etiket *leergestremd* te gebruik. Dít op sigself vergemaklik die leerders se aanpassing.

Dit kom voor asof die moeders se betekenisgewing, beleving van, en betrokkenheid by die konsep leergestremd en die etikettering daarvan 'n invloed het op die leerders en hoe hulle hul leergestremdheid ervaar.

Die afleiding kan dus gemaak word dat as moeders se betekenisgewing, beleving van en betrokkenheid by die konsep leergestremd realisties is, sal die kinders ook 'n realistiese beskouing van hul vaardighede, vermoëns en toekoms hê. Die teenoorgestelde is ook waar as moeders 'n negatiewe betekenis heg aan die etiket leergestremd. In so 'n geval behoort die terapeut daarop te let om aan die moeder hulp te verleen sodat haar kind indirek gehelp kan word.

5.5 LEEMTES IN DIE STUDIE

'n Leemte in hierdie studie is die relatief min inligting wat in die literatuur beskikbaar is oor die etikettering van leergestremdheid as sodanig. Die moeders wat bereid was om aan die navorsing deel te neem, was bekend met die konsep leergestremd nog voordat hul kinders geëtiketteer is. Hulle het dus reeds 'n sekere persepsie van leergestremdheid gehad en dienooreenkomstig opgetree. Die bevindings kan dus nie veralgemeen word nie. Die beperkte omvang van die studie veroorsaak verder 'n oppervlakkige oorsig en laat min ruimte vir die verbreding van die bevindings nie.

5.6 AANBEVELINGS

Aanbevelings vir verdere navorsing, soos gegenereer uit die studie sluit, die volgende in:

- Die moeders wat aan die navorsing deelgeneem het, was vertrouwd met die konsep leergestremd. Daar word aanbeveel dat 'n soortgelyke studie gedoen word met moeders wat nie met die konsep vertrouwd is nie.
- Die invloed van vaders se betekenisgewing, beleving van en betrokkenheid by die etikettering van leergestremdheid behoort ondersoek te word.
- Navorsing oor die effek van die etikettering van leergestremdheid op die res van die gesin kan waardevol wees.

5.7 TEN SLOTTE

Uit die onderhawige studie blyk dit dat moeders se betekenisgewing, beleving en betrokkenheid by die etikettering van leergestremdheid, 'n invloed kan hê op die leerders se persepsie van hul leergestremdheid en of hulle die etiket internaliseer en daarvolgens optree. Moeders behoort van genoeg inligting voorsien te word om hulle toe te rus om 'n realistiese persepsie van leergestremdheid op te bou en hoe om die etiket te hanteer. Moeders behoort begelei te word om hul kinders van hanteringsmeganismes te voorsien om hul leerprobleme te oorkom om sodoende hul plek in die samelewing vol te staan.